

Sprog og kultur i den nye folkeskolereform

Det kan næppe være forbigået ret mange, at en ny folkeskolereform er trådt i kraft her ved skoleårets begyndelse i 2014. Man har refereret til denne reform som den mest gennemgribende folkeskolereform i nyere tid. I en sprogforumoptik kan det give anledning til at spørge, hvordan det er gået med at tænke nyt i reformen i forbindelse med fremmed- og andetsprog samt minoritetsmodersmål, herunder tegnsprog.

Fremmedsprog

Der er meget at juble over i forhold til fremmedsprogene, som tilbydes tidligere end før, nu med engelsk allerede fra første klasse og tysk og fransk tidligere end før. Der er også grund til at glæde sig over det sprog- og kultursyn, der kommer til udtryk i fagbeskrivelserne for fremmedsprogene. Det er så tydeligt forankret i et forskningsbaseret sprog- og kultursyn. I selve formålet for faget engelsk nævnes, at eleverne igennem engelskundervisningen får »mulighed for at udvikle deres forståelse for mennesker med forskellig kulturel baggrund og forberede sig til et liv i et globalt samfund«. I teksten om engelsk finder man overskrifter som »Innovation og entreprenørskab«, og i teksten pointeres: »... engelskfagets betydning for elevernes omverdensforståelse og deres muligheder for at løse de sproglige, tekstmæssige og kulturelle opgaver, de møder i en moderne, globaliseret verden«. De samme ambitiøse mål finder man for fagene tysk og fransk. Eleverne skal her opnå en udvidet kulturfor-

BERGTHÓRA KRISTJÁNSDÓTTIR

Lektor, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU),
Aarhus Universitet
bekr@edu.au.dk

ståelse for at kunne anvende sprogene i mødet med tysk- og fransktalende. Man bemærker, at sprogene ikke entydigt forbindes med tyskere og franskmænd.

Foruden de nævnte fremmedsprog, engelsk, tysk og fransk, finder man muligheder for at vælge spansk som valgfag. Det har været en mulighed siden slutningen af 1990'erne. Listen over grundskolens fag og emner på emu.dk giver dog ikke entydig grund til begejstring. Man kan konstatere, at den nye reform ikke åbner op for nye fremmedsprog i skolen som fx kinesisk eller arabisk. Der er dog hypotetisk mulighed for, at danske skoleelever kan videreudvikle disse sprog og andre i skolen, hvis de har modersmålsnærende kompetence i sprogene. Allerede i begyndelsen af 1990'erne blev det i Poul Schlüter-regeringen vedtaget, at indvandrersprog skulle indføres som undervisningsfag i skolen, vel at mærke som valgfag. Det var en lang og sej fødsel at få bestemmelsen beskrevet i et faghæfte, der fik betegnelsen »Almindelige indvandrersprog«. Faghæftet er en del af fagrækken i den nye folkeskolereform, og fagbeskrivelsen i faghæftet tenderer de ambitiøse beskrivelser, man finder i bestemmelserne for fremmedsprogene. Følgende formulering finder man eksempelvis som en del af målene for undervisningen: »Eleven skal lære at sætte sprog og kultur ind i en ramme, hvor kommunikationen sættes i perspektiv til andres sprog og kultur både lokalt og globalt«. Om der nogen steder undervises i dette valgfag, og om erfaringer derfra er dokumenteret, står for mig hen i det uvisse.

Dansk som andetsprog

Mens indholdsområdet kultur og samfund i fagbeskrivelserne for fremmedsprogsundervisningen er blevet styrket, er det gået anderledes drastisk tilbage for faget dansk som andetsprog. I 1995 fik faget sit første faghæfte, der blev skrevet efter den samme læst som fremmedsprogfagene i skolen. Den nye skolereform markerer et brud med denne tradition. For at forstå logikken i det brud, der er sket, må man se på formuleringen i selve folkeskoleloven, § 5, stk. 6: »Der gives i fornødent omfang undervisning i dansk som andetsprog til tosprogede børn i grundskolen.« Formuleringen har været nogenlunde enslydende siden de første bestemmelser fra 1970'erne og 1980'erne. Selve fagbetegnelsen »Dansk som andetsprog« stammer fra 1996. Den afløste betegnelsen dansk som fremmedsprog og tidligere dansk for fremmedarbejdernes børn og lignende benævnelser. I min ph.d.-afhandling dokumenterer jeg, hvordan der fra faghæftets tilblivelse har været uoverensstemmelse i fagsynet mellem selve

loven og bekendtgørelsen på den ene side og faghæftet på den anden side (Kristjánsdóttir 2006). Mens loven og bekendtgørelsen har et kompensatorisk og mangelorienteret fagsyn, fik faghæftet i 1995 et fagsyn, der kan karakteriseres som et resourcesyn. På emu.dk-listen over fag og emner i skolen kan man se, at dansk som andetsprog står opført med to fag. Det ene har titlen »Dansk som andetsprog – basisundervisning« og det andet titlen »Dansk som andetsprog – supplerende undervisning«. I de tidligere faghæfter var indholdsområderne beskrevet som kommunikative færdigheder, sprog og sprogbrug, viden om sprog og egen sprogtilegnelse og endelig sprog, kultur og samfundsforhold. Disse indholdsområder er blevet afløst af overskrifterne: lytte, tale, læse og skrive.

Hvad med kulturen? Den er væk! De nye faghæfter for dansk som andetsprog er i langt højere grad i takt med det fagsyn, som loven og bekendtgørelserne foreskriver end de tidligere faghæfter for faget. På et møde med fagansvarlige repræsentanter fra Undervisningsministeriet havde jeg sammen med tidligere kollegaer i UCC i foråret 2014 mulighed for blandt andet at spørge, hvorfor kultur og samfundsforhold ikke længere var en del af indholdsområdet i dansk som andetsprog. Hertil svarende den juridisk ansvarlige for udformningen af faghæfterne, at det forholdt sig således, at når de tosprogede elever nu bor i Danmark, så behøver man ikke eksplicit at sætte fokus på kultur, og at kulturfokusset mudrede sprogfokuset. Hans svar var også, at al undervisning i Danmark er interkulturel, som det fremgår af folkeskolens formålsparagraf, så kultur behøver man ikke at fremhæve.

Minoritetsmodersmål

På listen over fagrækken på emu.dk står der »Modersmålsundervisning«. Det kan give anledning til at spørge, om dansk ikke er modersmål i Danmark, og om modersmålsundervisning ikke omfatter undervisning i dansk. Det kan også synes misvisende og begrænsende, at modersmålsundervisning under én samlet hat bliver kaldt for ét fag med ét faghæfte. Det ville svare til, at Undervisningsministeriet udstedte ét faghæfte for engelsk, tysk og fransk, som i princippet kunne gælde for et hvilket som helst sprog i verden. Titlen ville efter samme logik være »Fremmedsprogsundervisning«. Apropos titlen modersmålsundervisning. Man kan undre sig over, at faget hedder »modersmålsundervisning«. Alle andre faghæfters titler indeholder ikke en sammensætning med undervisning, fx danskundervisning, engelskundervisning eller madkundskabsunder-

visning. Herved sløres fagidentiteten. Faget modersmålsundervisning i den nye reform giver anledning til bekymring. Undervisningsministeriet reproducerer de forskelsbehandlende bestemmelser om undervisning i minoritetsmodersmål fra 2002 i en reform, der af mange ellers betegnes som epokegørende i en dansk uddannelsessammenhæng. Introduktionen til faget »Modersmålsundervisning« lyder således:

Elever, som modtager modersmålsundervisning, taler et eller flere andre sprog end dansk i hjemmet og har således gennem undervisning i modersmålet muligheder for yderligere at udbygge deres flersprogede og flerkulturelle kompetencer. Elever, der forsørges af en person, der er statsborger i EU- eller et EØS-land, eller i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog, skal tilbydes modersmålsundervisning, hvis der er et tilstrækkeligt elevtal. Kommunen kan vælge at tilbyde modersmålsundervisning i tilfælde, hvor den ikke er forpligtet hertil.¹

Man kan glæde sig over, at der bliver refereret til danske skoleelevers muligheder for at udbygge deres flersprogede og flerkulturelle kompetencer, men det er bekymrende, at den gruppe, der kan modtage gratis undervisning, reduceres til en forholdsvis begrænset gruppe, nemlig EU- og EØS-borgeres børn. Det kan lyde besnærende, at kommunerne kan tilbyde andre elever end de nævnte undervisning i minoritetsmodersmål, selv om de ikke er forpligtet til det. Tilbudet indebærer, at kommunerne er berettigede til at opkræve betaling for disse andre elevers deltagelse i undervisningen, hvilket legitimerer en strukturel forskelsbehandling af elever i medfør af folkeskoleloven. Tosprogede elever burde stilles lige for loven. Sprogene grønlandsk og færøsk fortsætter med at have en stedmoderlig behandling i folkeskolelovens bestemmelser. Rigsfællesskabet kunne i en ambitiøs reform af en skolelov give anledning til at synliggøre flersprogetheden i det danske rige. Vi bliver mindet om den, når DR sender »Julehilsen til Grønland«, som fortsætter med at være DR's faste tosprogede program, der ved den søde juletid sætter flersprogetheden i det danske rige i fokus.

Et sprog glimrer helt ved sit fravær, nemlig tegnsprog. Der er fortsat symbolsk tavshed om tegnsprog i folkeskolens fagrække. Tegnsprog er ellers blevet et anerkendt sprog og ligestillet med dansk tale- og skriftsprog, men dette til trods er det stadig helt usynligt i fagrækken. Man kan undre sig over hvilke kompetencebeskrivelser, der er gældende for døve børn og unge i Danmark.

Modsætninger mellem fagsyn

I den nye folkeskolereform kan man konstatere et misforhold mellem det fagsyn, der kommer til udtryk i fagbeskrivelserne for fremmedsprogene på den ene side, og på den anden side det fagsyn, der kommer til udtryk i fagbeskrivelser for de fag, der er møntet på sproglige minoriteter i Danmark. I en ny bog undrer jeg og min medforfatter os over, hvad der blev af den flersprogethed og flerkulturalitet, der blev sat på dagsordenen i 1980'erne og 1990'erne (Kristjánsdóttir og Timm 2014). Hvorfor har den nye folkeskolereform ikke i højere grad inddraget flerkulturelle og flersprogede erfaringer til gavn for alle elever? Hvorfor tilskrives lokale erfaringer i globale udviklingsprocesser ikke betydning for skoleudvikling i praksis? Og hvorfor kan sproglig og kulturel mangfoldighed ikke fremadrettet bidrage til, at bæredygtige pædagogiske forandringer kan trives og udvikles i skolen?

Note

1 www.emu.dk. Hentet den 1. 9. 2014.

Litteratur

Kristjánsdóttir, B. (2006). *Evas skjulte børn. Diskurser om tosprogede elever i det danske nationalcurriculum*. Ph.d.-afhandling. Danmarks Pædagogiske Universitet.

Kristjánsdóttir, B. og L. Timm (2014). *Bæredygtig skoleudvikling. Samtaler med Kirsten Schalburg*. København: Dansklærerforeningen.